

Stefania Dzięcielska

"Youth Change and Challenge", Winter 1962 : [recenzja]

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 17/1, 171-175

1963

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sallera należy traktować jako próbę przełamania takiej postawy badawczej. Trudno odeprzeć jego pogląd, że w życiu grupy rodzinnej czynniki biologiczne splatają się nierozzerwalnie ze społecznymi, a nawet w znacznej mierze je warunkują. Pełne uwzględnienie czynnika biologicznego w badaniach socjologicznych poświęconych rodzinie napotyka z pewnością na poważne trudności, nie ulega jednak dyskusji, że nie może on być pomijany lub też uwzględniany w sposób zbyt ograniczony.

Wyraźnym, chociaż czysto formalnym mankamentem jest w pracy Sallera to, że przytaczając poglądy innych autorów nie podaje on źródła, z którego je zaczerpnął.

Adam Nivelst

SOCJOLOGIA MŁODZIEŻY

YOUTH, CHANGE AND CHALLENGE, „Daedalus”, Winter 1962.

Literatura światowa poświęcona młodzieży wzbogacona została przez 10 artykułów zgrupowanych w nowym numerze „Daedalus” (1. E. H. Erikson, *Youth: Fidelity and Diversity*; 2. S. N. Eisenstadt, *Archetypal Patterns of Youth*; 3. K. D. Naegele, *Youth and Society: Some Observations*; 4. B. Bettelheim, *The Problem of Generations*; 5. T. Parsons, *Youth in the Context of American Society*; 6. R. Denny, *American Youth Today: A Bigger Cast, a Wider Screen*; 7. K. Keniston, *Social Change and Youth in America*; 8. R. J. Lifton, *Youth and History: Individual Change in Postwar Japan*; 9. L. Wylie, *Youth in France and United States*; 10. G. Sherman, *Soviet Youth Myth and Reality*). Numer ten w całości jest poświęcony problematyce współczesnej młodzieży i nosi tytuł: *Youth: Change and Challenge*. Wydanie przez Amerykańską Akademię Sztuk i Nauk temu poświęconego młodzieży nie jest kwestią przypadku, jest natomiast wynikiem panującej w świecie potrzeby poznania młodzieży — następców aktualnie rządzącego pokolenia, wynikiem zrozumienia konieczności poznania perspektyw i kierunków rozwoju młodzieży.

Istnieje konieczność konfrontacji wyobrażeń i przypuszczeń z rzeczywistością, potrzeba zrozumienia podstaw aktualnie występujących procesów społecznych.

Redaktor „Daedalus” Stephan R. Graubard we wstępie do tomu przytacza list E. H. Eriksona uzasadniający w trzech punktach wydanie recenzowanego tomu. W punkcie pierwszym wysuwa konieczność poznania źródeł myślenia o problemie młodzieży, kierunku tego myślenia, wysuwania koncepcji przeciwdziałania pewnym zjawiskom. W punkcie drugim wysuwa konieczność, generalnie rzecz biorąc, poznania problemów młodzieży wieku uprzemysłowienia, a w punkcie trzecim podkreśla, że żyjemy w okresie dochodzenia do głosu krajów egzotycznych i ich rozwoju. Nie bez znaczenia dla tego problemu są postawy młodzieży państw komunistycznych. Faktem jest istnienie i rozwój takich państw, jak ZSRR i Chiny, Kuba i Egipt, Burma, Israel i Ghana; młodzież tych krajów to w przyszłości ludzie dorośli i znajomość ich jest sprawą ważną i potrzebną.

Oczywiście autorzy nie dają pełnych odpowiedzi nie tylko na naczelné pytania całego tomu, ale nawet na zagadnienia swych wąskich opracowań. Powodów zapewne jest wiele i jak się wydaje spowodowane są między innymi brakiem rzetelnych badań socjologicznych. Oprócz tego na całości pracy ciąży przekonania ideologiczne będące podstawą burżuazyjnej metodologii w naukach społecznych,

co szczególnie jasno widzimy w odbiegającej od tomu całości pracy Shermana poświęconej młodzieży radzieckiej.

Nowy tom „Daedalus” otwiera artykuł-esej E. H. Eriksona pt. *Wierność i różnorodność*. Przedmiotem tego artykułu jest siła tkwiąca w młodzieży, będąca istotą wieku młodzieńczego. Autor zajmuje się analizą Hamleta, którego świat, jak określa, był dyfuzją „realności i wierności”. Autor rozpatruje problemy moralne bohatera Shakespeara i młodzieży współczesnych społeczeństw.

Wewnętrzne konflikty, ich skala są problemami nurtującymi wielu autorów, którzy kierują swoje zainteresowania w stronę spraw młodzieży. Motyw Hamleta występuje także w innych artykułach, jednak każdy z autorów zupełnie inaczej interpretuje tę analogię.

S. N. Eisenstadt swoją pracę pt. *Model młodzieży* rozpoczyna od próby definicji młodzieży przeciwstawiając młodość starości. Przeprowadza dość pobieżne analizy młodzieży różnych stref geograficznych i politycznych świata, wskazując na różnice we wzorach postępowania i różnice w postępowaniu młodzieży w zależności od strefy geograficznej i politycznej. Wskazuje na nowe warunki społeczne w krajach na różnym etapie uprzemysłowienia.

Obszerny artykuł K. D. Naegele'a poświęcony jest problemowi *Młódzież i społeczeństwo — kilka spostrzeżeń*. Autor omawia problemy wychowania i kształcenia dzieci i młodzieży w Ameryce Północnej oraz w innych krajach o różnych systemach społeczno-gospodarczych i politycznych. Szczególnie cenne jest podkreślenie, że celem społeczeństw przemysłowych jest uzależnienie człowieka od decyzji politycznych, ekonomicznych i militarnych. Autor wskazuje na różnice między społeczeństwami europejskimi i amerykańskimi. Systemy szkolnictwa różnią się nie tylko w zależności od epoki, ale także w zależności od kraju, w którym obowiązują. Z punktu widzenia rozwoju historycznego systemy nauczania przechodzą poważne przemiany. Szkoła i nauczanie inspirowane są przez motywy religijne i patriotyczne. Autor podkreśla wpływ ideologii na młodzież i uzależnia od niego wyniki wychowawcze. W podsumowaniu autor pisze, że w Ameryce (bardziej w Stanach Zjednoczonych niż w Kanadzie) istnieje świadomość zalet młodzieży i duma z istoty młodego społeczeństwa. Szczególnie podkreśla się w tej „znajomości” młodzieży jej dzielność, przedsiębiorczość oraz czystość motywów postępowania. Obraz ten jest tak dalece obowiązujący, że wyklucza rzeczywisty obraz młodzieży i przemiany, jakie się w niej dokonują.

Wydaje się, że obowiązująca w Ameryce charakterystyka młodzieży obowiązuje w innych krajach. Utarte przekonania są przekazywane przybyszom z zewnątrz i im narzucane. Jak dalece obraz taki jest niepełny, wykrzywiony zdaje sobie sprawę autor omawianej pracy, podejmując próbę pokazania właściwego poglądu na tę sprawę, nie rozwiązując jej jednak do końca.

Na szczególną uwagę w recenzowanym tomie zasługują artykuły omawiające problemy młodzieży w różnych krajach. Pierwszy, jaki wybraliśmy do szczegółowego omówienia, to esej G. Shermana, *Młódzież sowiecka: mit i rzeczywistość*. Czytelnik ma trudności w odróżnieniu mitów stworzonych przez autora od rzeczywistego obrazu. Młódzież radziecką ma także reprezentować ta grupa, która pozostaje poza normalnym społeczeństwem, określana mianem *stiliagi*, a oni właśnie mają być potwierdzeniem faktu, że taka jest młodzież w rzeczywistości. Poza przedmiotem rozważań autora znalazły się miliony młodych komsomolców i entuzjastycznej młodzieży radzieckiej. Autor wskazuje na przemiany, które dokonały się w oficjalnych ocenach człowieka po XX Zjeździe, ale jednocześnie na przykładzie jednego tylko młodego człowieka pragnie pokazać młodzież ra-

dziecką w rzeczywistości. Wódka, praca na Syberii wybierana jako lepiej płatna, nihilizm językowy i życiowy — to wszystko, co autor może o niej powiedzieć na podstawie kilku fragmentów z „Komsomolskiej Prawdy” i „Prawdy”, przykładów nietypowych i napiętnowanych przez te gazety. W pracy na kilkunastu stronach zawarty jest przegląd programów nauczania, zasad wychowania i ich krytyka, ocena intelektualnych możliwości kilku pisarzy, uwagi o Komsomole, o socjalistycznych brygadach pracy, o ruchu stachanowskim. Jest to wszystko, co może służyć do stworzenia nieprawdziwego obrazu młodzieży każdego kraju. Brak jest jednej rzeczy, a mianowicie zrozumienia różnic w tradycjach kulturalnych i wychowawczych, będących podstawą odróżnienia młodzieży europejskiej od amerykańskiej. Trudno nam podejmować dyskusje z autorem pracy wobec ogromu niedopracowanych przez niego zagadnień. Jakkolwiek artykuł ten zamyka recenzowany tom, uwagami o nim rozpoczęliśmy analizę artykułów poświęconych młodzieży o różnych krajach z punktu widzenia potrzeb przedstawionych przez wydawcę w słowie wstępnym.

R. Denney przedstawia obraz współczesnej młodzieży amerykańskiej. Autor stwierdza, że mają rację ci, którzy uważają, że młodzież amerykańska stoi z dala od wszelkiego ruchu społecznego i politycznego, przyjmując postawę konsumpcyjną w społeczeństwie. Wyrosła po drugiej wojnie światowej nowa generacja młodzieży amerykańskiej stworzyła zupełnie nowy typ człowieka. Młodzież ta jest elementem współczesnego biurokratyzowanego społeczeństwa amerykańskiego. Korzysta z bogactwa swej epoki, dostarczającej najnowszej techniki dla zabawy i wygody. Samochód odpowiedniej marki, ubranie odpowiedniego fasonu i koloru, osiągnięcia sportowe — oto sprawy najważniejsze. Oczywiście mowa tu wyłącznie o dzieciach klas posiadających, młodzieży studiującej, nie pracującej. Młodzież jest egocentryczna, zapatrzona w siebie, myśląca o sobie, przenosząca swoje sprawy ponad wszystko.

Godne podkreślenia jest zwrócenie uwagi na zasadę ekonomiczną społeczeństwa amerykańskiego, która brzmi: „Kupuj i zabieraj zaraz, zapłacisz później”. Wywiera ona bardzo poważny wpływ na młodzież. Młodzież kupuje sama, sporządza własne listy zakupów, z których wynika, że małe dziewczynki mają takie same potrzeby jak dorosłe kobiety, a o ich wieku świadczy jedynie umieszczony w przytoczonej przez autora liście zakupów automatyczny pistolet wodny.

Poruszony problem zmiany pozycji dziecka w rodzinie jest równie istotny jak problem biurokratyzacji nauczania na szczeblu wyższym. Jeszcze jednym problemem zaledwie zasygnalizowanym jest sprawa młodej kobiety we współczesnym społeczeństwie amerykańskim. Problem ten jest zilustrowany przez zamieszczenie w recenzowanym tomie pracy B. Bettelheima pt. *Problemy generacji*, poświęcającej wiele uwagi pozycji dziewczyny w społeczeństwie amerykańskim. Wszystkie rozważania w pracy Denneya są niepełne, ograniczone do przedstawienia młodzieży z klas średniej i wyższej, będącej jak wiadomo jedynie odsetkiem na pewno nie reprezentatywnym dla Stanów Zjednoczonych.

L. Wylie ciekawie porównuje młodzież krajów dwu kontynentów w artykule pt. *Młodzież we Francji i Stanach Zjednoczonych*. Rozpoczyna od przyjęcia tezy, że różne jest życie dorosłego człowieka we Francji i Stanach Zjednoczonych na skutek różnego stanu rozwoju przemysłu, kultury i życia politycznego. Zarówno jednak Amerykanie, jak i Francuzi stają przed wspólnym problemem wychowania swej młodzieży. Różnice w wychowaniu są wynikiem wielowiekowych tradycji obydwu społeczeństw i ich ideologii. Różnice w wychowaniu leżą w sposobie wprowadzenia dziecka w życie społeczne. Dziecko francuskie wiedzę o życiu zdo-

bywa stopniowo, przez przechodzenie od szczebli niższych do wyższych. Dziecko amerykańskie wiedzę o życiu zdobywa w drodze doświadczeń nieuporządkowanych. Te cechy wychowania są zdaniem autora najistotniejszymi elementami różnicującymi nie tylko młodzież, ale także dorosłe społeczeństwo tych krajów. Zainteresowania autora obejmują wychowanie, a nie nauczanie. Odbicia problematyki szuka w literaturze i filmie, dając interesujące przykłady.

Zasadniczą trudność społeczeństwu amerykańskiemu, zdaniem L. Wylie, nastęrcza zrozumienie granic dzielących idealny system wychowawczy od rzeczywistości. Autor wskazuje na rolę rodziny i ojca rodziny w szczególności w społeczeństwie francuskim i amerykańskim. W rodzinie francuskiej ojciec jest „głową” domu i jego decyzje są obowiązujące. W rodzinie amerykańskiej występuje stosunek przyjacielski między dziećmi a ojcem, nie mający nic wspólnego ze stosunkiem władcy i podwładnego. W sumie otrzymujemy bardzo interesujące wskazówki pozwalające zrozumieć utrzymywanie się różnic (pomijając różnice ekonomiczne) w postawach życiowych, sposobie myślenia w dwóch społeczeństwach. Uwagi L. Wylie można rozszerzyć na młodzież Europy i Ameryki, jakkolwiek obraz młodzieży nie jest pełny i ogranicza się do przedstawienia niektórych tylko elementów kształtujących jej osobowość.

Interesujące materiały zawarte są również w pracy pt. *Młodzież w powojennej Japonii* Roberta Jay Liftona. Autor korzysta ze swoich doświadczeń i znajomości problemu w wyniku wieloletniej pracy z młodzieżą japońską. Młodzież ta należy do bardzo mało znanego kręgu kulturowego, pełnego dla nas nierealnych obecnie wyobrażeń. Omawiana praca jest tym cenniejsza, że obala wiele utartych przekonań o społeczeństwie japońskim, na które rzutuje jego historyczny rozwój i tradycje. Autor szczególnie mocno podkreśla fakt, że przedstawiony obraz dotyczy jedynie młodzieży powojennej kraju kapitalistycznej gospodarki i nieomal feudalnych tradycji. W kraju tym jednakowo dużą rolę odgrywają tradycje przeszłości co i wpływy współczesnych państw na sposób życia, zachowania, ubrania i myślenia. Japonia wciągnięta w mechanizmy kapitalistycznych przemian dochowała się nowej generacji młodzieży. Wielowiekowa izolacja od kultur innych kontynentów nie mogła nie pozostawić swego piętna na współczesnym młodym Japończyku. W wyniku szerokich kontaktów z kulturą zachodnią i amerykańską w Japonii powstały nawet nowe slogany obrazujące kierunki zmian, jak np. „Wschodnia etyka i zachodnia nauka”. Wpływy Europy i Ameryki obserwowane są w nauce, ideologii, przekonaniach i postawach życiowych. W wyniku ostatniej wojny i strasznych jej skutków zaobserwowano humanizację stosunków społecznych. R. Lifton stwierdza szerzenie się w tym samym stopniu w Japonii wpływów filozofii Marksa co i filozofii Sartre'a, wpływu Ameryki i ZSRR. Młodzież japońska ma swoje ideały, które pragnie naśladować. Młodzież chce być logiczna, obiektywna, zasadnicza, mądra, w każdym wypadku kierować się rozumem. Nie chce być „stara”, co oznacza niepostępową, tradycyjalistyczną, nieracjonalistyczną postawę. Autor rysuje bardzo ciekawy obraz młodzieży, zwracając uwagę na jej psychikę i filozofię życiową, posługując się przykładami ożywiającymi opis.

Porównanie młodzieży radzieckiej, amerykańskiej, francuskiej i japońskiej w oparciu o zamieszczone w tomie artykuły należy już do czytelnika. Autorzy tomu nie pokusili się o podsumowanie zebranych materiałów, które jak najbardziej do tego celu się nadawały. Po przeczytaniu całości czytelniczka uderza myśl przewodnia nieco banalna, a dająca się sformułować w następujący sposób: młodzież jest odbiciem i obrazem przemian społecznych zachodzących w każdym społeczeństwie, przy zachowaniu tradycji kultury, w której się urodziła i wychowała.

Młodzież posiada zdolności przystosowania się do nowych warunków ekonomicznych znacznie szybciej, jest postępową, żadną wiedzą, jak gdyby bliższą „ogólnoludzkiemu” modelowi człowieka współczesnego. Młodzież każdego kraju i kontynentu mimo wielu cech wspólnych jest różna i te różnice są świadectwem jej przywiązania do tradycji swego narodu.

Kończąc uwagi o omawianym tomie pragnę podkreślić, że oceny i omówienia dokonałam z punktu widzenia zainteresowań socjologa, interesującego się problematyką struktury społeczeństwa i jego części — młodzieży. Pedagog, pedagog społeczny, psycholog znajdują w tomie wartości interesujące z punktu widzenia tych nauk, a w naszym omówieniu ze zrozumiałych względów pominięte.

Stefania Dzięcielska

TEEN-AGE CULTURE, „The Annals of American Academy of Political and Social Science”, Philadelphia, November 1961. Special Editor of this Volume Jessie Bernard.

Problem młodego pokolenia jako kategorii socjologicznej zajmuje poważne miejsce w większości badań empirycznych lub rozważań teoretycznych mających za przedmiot życie społeczne człowieka. Niektóre sfery tego życia — socjalizacja i wychowanie, industrializacja, urbanizacja, migracje i inne zmiany społeczne, a ostatnio także kultura masowa — implikują problematykę osobowości młodej jednostki ludzkiej i zarysu oblicza młodego pokolenia.

Młode pokolenie, młoda generacja — te pojęcia oparte na ciągle zwiększającym się i różnicującym zasobie materiałów faktograficznych — leżą w tradycyjnym nurcie zainteresowań socjologii amerykańskiej. Zwłaszcza szeroko rozbudowana jest amerykańska literatura socjologiczna wokół patologicznych rysów młodości. Od klasycznych dzieł F. M. Thrashera, *The Gang* (1927), i C. Shawa, *The Natural History of a Delinquent Career* (1931), do nowszych F. W. Whyte'a, *Street Corner Society* (1943), czy A. K. Cohena, *Delinquent Boys: The Culture of the Gang* (1955), biegnie zasadnicza linia wyznaczająca zakres badanych zjawisk, w których młodość spotyka się z przestępczością. Niezwykle cennym, a nawet koniecznym uzupełnieniem tych opracowań są jednak publikacje podnoszące bardziej ogólne, nie związane z przestępczością kwestie młodego pokolenia. Mowa tu o swoiście uniwersalnym typie subkultury młodzieżowej w społeczeństwie dorosłych, o tzw. kulturze kilkunastolatków (*teen-age culture*). Jej to poświęcony jest problemowy numer wydawanej w Filadelfii seryjnej publikacji „Roczniki Amerykańskiej Akademii Nauk Społeczno-Politycznych” z listopada 1961 r. Zeszyt w swej głównej części zawiera 13 artykułów różnych autorów. Artykuły te zgrupowane są w cztery działy tematyczne. W sposób bardziej ogólny o kulturze kilkunastolatków piszą: Jessie Bernard, *Kultura kilkunastolatków: Zarys ogólny (Teen-Age Culture — an Overview)* Charles H. Brown, *Portret własny kilkunastolatków: magazyn młodzieżowy (Self-Portrait: The Teen-Type Magazine)*, i John Barren Mays, *Kultura kilkunastolatków we współczesnej Anglii i Europie (Teen-Age Culture in Contemporary Britain and Europe)*.

W następnym dziale system wartości (*values*) tej młodzieży rozważają: James S. Coleman, *Sport w szkole średniej (Athletics in High School)*, H. Kirk Dansereau, *Praca i kilkunastolatki (Work and the Teen-Ager)*, oraz Ira L. Reiss, *Kodeks seksualny w kulturze kilkunastolatków (Sexual Codes in Teen-Age Culture)*.